

УДК 371

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧИХ ПРОЯВІВ ДІТЕЙ ТРЬОХ-П'ЯТИ РОКІВ У ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Алексєєнко-Лємовська Л.В.
завідувач дошкільного закладу, Масандра

Постановка проблеми. Найбільшою любов'ю та популярністю в дітей користуються ігри в „театр”, драматизації, сюжетами яких є відомі казки, оповідання, вірші. Під час участі в театралізованих іграх діти знайомляться з навколишнім світом через образи, фарби, звуки, входять у образ, живуть життям персонажа. Саме тому, поряд зі словесною творчістю, драматизація або театральна вистава є найбільш розповсюдженим видом дитячої творчості. Водночас у практиці роботи дошкільних закладів освіти недостатньо повно використовується величезний потенціал театральної-ігрової діяльності, яка переважно зводиться до підготовки та показу вистав, під час яких діти репродуктивно відтворюють заздалегідь заучені репліки.

Аналіз останніх досліджень. Театралізована діяльність стосовно дітей дошкільного віку визначається вченими по-різному: "театральна діяльність", "театралізована гра" (Л.Артемова), "театралізована діяльність" (А.Богуш), "театральна-ігрова діяльність" (О.Аматьєва), "ігри за сюжетами літературних творів" (Ю.Косенко), "театральна-мовленнєва діяльність" (Н.Гавриш). Кожен із термінів відбиває певний аспект вивчення науковцями цієї діяльності: ігровий, художньо-естетичний, мовленнєвий. Традиційно в дошкільній педагогіці театралізовану діяльність визначають

як один із видів сюжетно-рольової гри, що побудована на матеріалі літературних текстів, спеціально підготовлена та розіграна для глядачів (Л.Артемова, Р.Жуковська, Ю.Косенко, Т.Маркова, В.Ядешко та ін.).

Мета статті: визначити особливості творчих проявів дітей трьох- п'яти років у театральній-ігровій діяльності.

Виклад основного матеріалу. Театралізована діяльність у дошкільному віці існує та усвідомлюється педагогами як один із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини, що використовується з певною метою і спонукається мотивами. Педагог має за мету розвивати в дошкільників уміння "входити в образ" і "утримувати" його впродовж усієї театралізованої діяльності; усвідомлення мовленнєвих та виконавчих дій; уміння передавати характерні особливості будь-якого художнього образу; переносити отримані уявлення в самостійну ігрову діяльність; виявляти зацікавленість до театру, як виду мистецтва; усвідомленість змісту, ідеї, художніх образів літературних творів.

Водночас театралізована діяльність виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості. Ще С.Ф.Русова довела природність "драматичного інстинкту малюків". Діти широким включенням до театралізованої діяльності, рухомі літературними, ігровими, особистісними мотивами. У них з'являються різноманітні потреби у грі, що виникають під впливом літературного твору, а також потреба в самовираженні, спілкуванні, в пізнанні себе через відтворення різних образів. У відвертому, щирому ставленні до художнього образу, втіленні його в різних формах театралізованої діяльності дитина виявляє рівень художньо-естетичного сприймання, мовленнєву компетенцію, певні знання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання [4].

Отже, організація театралізованої діяльності передбачає формування у дітей певних уявлень про театр, театральну термінологію, тобто пізнавальний напрямок спеціального навчання; створення сприятливих умов для ігрової діяльності, спонукання дітей до імпровізації, використання набутих знань у грі, тобто ігровий напрямок та сценічний, у процесі якого відбувається формування театральних дій, елементів сценічної виразності.

Деякі дослідники найбільш ефективним матеріалом для театралізованої діяльності вважають літературні твори, літературні сценарії. Разом із цим Л.Виготський підкреслює, що найбільш вагомим для розвитку дитячої мовленнєвої творчості є п'єси, придумані самими дітьми або складені та імпровізовані ними у процесі творчої гри. Проте заучування чужих слів, не завжди зрозумілих дитині, сковує дитячу творчість. Незважаючи на те, що власні дитячі твори будуть менш літературними, ніж авторські п'єси дорослих, вони мають перевагу, бо виникають у процесі дитячої творчості. Л.С.Виготський зазначав: "Не слід забувати, що основний закон дитячої творчості полягає в тому, що цінність його слід бачити не в результаті, не у продукті творчості, в самому процесі. Важливо не те, що створюють діти, важливо те, що вони створюють, творять,

вправляються у творчій уяві та її втіленні" [2,с.63].

Зв'язок театральної-ігрової діяльності і творчості можна розглядати в двох аспектах. По-перше, драма, заснована на дії, що здійснюється самою дитиною, найбільш близько і безпосередньо зв'язує художню творчість із особистісними хвилюваннями. Театралізована форма переживання вражень лежить глибоко в природі дітей і знаходить своє вираження незалежно від бажання дорослих. У драматичній формі здійснюється цілісне коло уявлень, в якому образ, створений з елементів дійсності, втілюється й реалізується у дійсність. Отже, прагнення до дії, перевтілення, реалізації, закладене в самому процесі уяви, повністю здійснюється саме в театралізації.

По-друге, драматизація ближче, ніж будь-який інший вид творчості, безпосередньо пов'язана з грою, і тому найбільш синкретична, тобто містить у собі елементи різних видів творчості. У цьому й полягає найбільша цінність дитячої театральної вистави, яка дає матеріал для різноманітних видів дитячої творчості.

Діти самі вигадують, імпровізують ролі, інсценують будь-який готовий літературний матеріал. Саме в цьому досить чітко виявляється словесна творчість дошкільнят. Виготовлення бутафорії, декорацій, костюмів дає підставу для образотворчої та технічної творчості дітей. Власне гра завершує цю підготовчу роботу і надає можливості для її повного прояву.

Гра-драматизація дозволяє: розв'язувати багато завдань програми дитячого садка: від ознайомлення із суспільними явищами, формування елементарних математичних знань, фізичної досконалості тощо. Різноманітність тематики, зображувальних засобів, емоційності ігор дає можливість використовувати їх для всебічного розвитку особистості (Л. Артемова, Р.Жуковська).

Характерне для гри - драматизації образне, яскраве зображення, соціальної дійсності, явищ природи знайомить дітей із навколишнім світом. Вміло поставлені запитання при підготовці до гри збуджують їх думати, аналізувати досить складні ситуації, робити висновки та узагальнення. Це сприяє вдосконаленню розумового розвитку та мовлення. Під час роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловлювань активізується словник дитини, вдосконалюється звукова сторона мовлення. Нова роль, діалог персонажів славлять дитину перед необхідністю висловлюватися ясно, чітко, зрозуміло. У неї покращується діалогічне мовлення, граматична будова. Дитина починає активно користуватися словником, який весь час поповнюється. Художня виразність образів, комічність персонажів підсилюють враження дітей від їх висловлювань, вчинків, подій.

Саме в театралізованих іграх найбільш яскраво проявляється дитяча творчість, спрямована на створення ігрової ситуації, більш емоційне втілення взятої на себе ролі. Розвиток творчої уяви проявляється в тому, що дошкільники об'єднують у грі різні події, вводять нові, включають до зображення реального життя епізоди казок. У театралізованих іграх дія не

дається в готовому вигляді. Літературний твір лише підказує ці дії, але їх ще необхідно відтворити за допомогою рухів, жестів, міміки.

Слід відзначити, що у створенні ігрового образу особливо велика роль слова, яке допомагає дитині виявити свої думки та почуття, зрозуміти хвилювання партнерів, узгоджувати з ними свої дії. Діти бачать навколишній світ через образи, фарби, звуки. Вони посміхаються, коли сміються персонажі, сумують, засмучуються разом з ними, можуть плакати над невдачами улюбленого героя, завжди готові прийти йому на допомогу.

Тематика та зміст театралізованої гри мають переважно моральну спрямованість, що міститься у кожній казці, літературному творі та має знайти місце в імпровізованих постановках. Дитина починає ототожнювати себе з уподобаним образом. Здатність до такої ідентифікації дозволяє через образи гри-драматизації впливати на дітей. Беручи участь у театралізованих іграх, дитина входить в образ, перевтілюється в нього живе його життям. Поряд зі словесною творчістю драматизація чи театральна вистава є розповсюдженим видом дитячої творчості.

Перейдемо до класифікації театралізованих ігор. Так, Н.Реуцька поділила театралізовані ігри в залежності від художнього оформлення на: театралізовані ігри, ігри з настільним матеріалом, фланелеграф, тіньовий театр, театр Петрушки, ігри з маріонетками. Підставою для класифікації, за Л.Фурміною, виявилися різноманітні форми театралізованих ігор: предметні, непередметні, театр на ширмі, настільний театр, драматизація, театр з об'ємним матеріалом (театр іграшок, ляльки-рукавички), з площинним матеріалом (площинні фігурки на паличках).

Основною підставою для виокремлення видів театралізованих ігор: драматизації, інсценування, ігри на теми художніх творів, В.Федяєвська вважає міру свободи по відношенню до літературного тексту. Так, інсценування вимагає більш точного відтворення літературного тексту; гра за змістом твору припускає певну долю творчих змін у тексті за бажанням дітей [5].

Л. Артемова розрізняє театралізовані ігри залежно від виду гри та специфічного сюжетно-рольового змісту. Вона пропонує поділити театралізовані ігри на дві основні групи: режисерські ігри та ігри-драматизації. У першому випадку дитина як режисер, водночас "голос за кадром", організує театральну-ігрове поле, акторами, виконавцями в якому є ляльки. В іншому випадку – актори, сценаристи, режисери – самі діти, які за ходом гри домовляються між собою про те, хто чим буде займатися, хто яку роль виконуватиме [1].

У програмі А.Богущ "Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку" подано таку класифікацію, яка включає і способи організації дітей, і зміст театральну-ігрової діяльності, і різноманіття літературних текстів, за якими можуть розіграватися театральні постановки. Автор виділяє ігри-драматизації, імпровізації, інсценування художніх творів, ігри за сюжетами літературних творів, розігрування потішок, забавлянок, пісень [5].

Деякі дослідники розглядають театралізовану діяльність як ігри за

сюжетами літературних творів (Р.Жуковська, В.Захарченко, Ю.Косенко), як творчі рольові ігри (Т.Маркова).

Зупинимося на визначенні особливостей поведінки дітей трьох-п'яти років у театральній-ігровій діяльності. Дітям середнього дошкільного віку подобається "входити в образ", проте, вони вже не тільки наслідують дії дорослих, а намагаються самостійно створити образ, характерний для того чи іншого персонажа. Інтерес до театралізованої діяльності в них більш стійкий, ніж у малюків. Діти середньої групи здатні самостійно висловлювати, будувати фрази. Роль і сюжет ігор набувають уже оформленості, але ще не стійкі, тобто діти ще не здатні довго продовжувати гру, розвивати сюжет. Роль має провідне, організуюче значення, правила гри починають визначатися її змістом; але ігри ще не стійкі, у деяких дітей уже виявляються здібності зацікавити однолітків своєю грою й стежити за задумом інших. Ігри дітей цього віку носять груповий характер (Л.Артемова, Р.Жуковська, Д.Менджерницька та ін.).

Якщо для дітей трьох-п'яти років важливо суто переміщення фігурок, тобто маніпулювання іграшками та предметами, що стимулює їхню мовленнєво-творчу діяльність, то у старшому дошкільному віці така театралізована творча гра переходить на вербальний рівень, коли для дітей стає суттєвою сама наявність персонажів, незалежно від їх рухів на сюжетному полі (С.Рубінштейн, Г.Сорокіна). У старших дошкільників ігрові дії часто носять символічний узагальнений характер, зберігаючи лише загальні риси дій, що надає дитині можливість за короткий час програти більші "часові відрізки" подій. Старших дошкільників більше цікавить результат ігрової діяльності. Ігри носять колективний характер, довготривалі, з міцно складеним сюжетом, із виконанням правил, які містяться в ролі й обумовлені сюжетом гри (С.Рубінштейн). Провідним мотивом гри у цьому віці стає пізнавальний інтерес, який проявляється у прагненні упорядкувати власні уявлення про довкілля.

У власних спостереженнях за самостійно театралізованою діяльністю дошкільників ми також відзначали схожі моменти.

Отже, театральна-ігрова діяльність збагачує дітей новими враженнями, знаннями, вміннями, розвиває інтерес до літератури, активізує словник, сприяє морально-етичному вихованню дітей.

Резюме. Автор статті розглядає актуальну проблему розвитку дитячої творчості, визначає особливості творчих проявів дітей трьох-п'яти років у театральній-ігровій діяльності.

Ключові слова: дитяча творчість, розвиток, театральна-ігрова діяльність.

Резюме. Автор статьи рассматривает актуальную проблему развития детского творчества, характеризует особенности творческих проявлений детей в театрально-игровой деятельности.

Ключевые слова: детское творчество, развитие, театральна-ігрова діяльність.

Summary. The author of the article examines the issue of the day of development of child's creation, characterizes the feature of creative displays of

children in theatrically-playing activity.

Keywords: child's creation, development, theatrically-play activity

Література

1. Артемова Л.В. Театрализованные игры дошкольников: Книга для воспитателя детского сада. - М.: Просвещение, 1991. - 127 с.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. - СПб.: Союз, 1997. - 95 с.
3. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / Укл. А.М.Богущ. - Одеса: Маяк, 1999. - 88 с.
4. Русова С.Ф. Розвиток мови дитини // Вибрані твори. - К.: Освіта, 1996. - С. 113-115.
5. Федяевская В.М. Что и как читать и рассказывать детям. - М.: Учпедгиз, 1955. - 196 с.

Подано до редакції 14.09.2006